

Loahppadokumeanta nubbi sámeparlamentarihkarkonferánsa

Roavvenjárggas golggotmánu 28. b. 2008

Nubbi sámeparlamentarihkarkonferánsa, vuodđuduvvon Suoma, Norgga ja Ruota sámedikkiid áirasiin ja mas oassálastet Ruošša beale sámiid ovddasteaddjit, čeahkkanan Roavvenjárgii golggotmánu 28. b. 2008:

Guorrasit ollislaččat dan vuosttaš sámeparlamentarihkarkonferánsa julggaštussii, Johkamohki-julggaštussii, ja deattuhit man deatalaš lea dat mii biddjojuvvui vuodđun dan julggaštusas,

Deattuhit ahte stáhtain lea ovddasvástádus implementeret ON eamiálbmotjulggaštusa, ja čujuhit seammás ahte mis sami parlamentarihkariin ja sámedikkiin lea ovddasvástádus fuolahit ahte eamiálbmotjulggaštusa mearrádušat geavahuvvojit ja čuvvojuvvojit,

Muittuhit stáhtaid gos sámii ássat ahte ain gávdnojit ollu álbmotrievttálaš geatnegasvuodát mat eai leat doarvái bures ollašuhthuvvon, ja ahte bargu fuolahit dan ahte geatnegasvuodát doahhtaluvvojit stáhtaid bealis berre vuoruhuvvot,

Deattuhit ahte mii sámii leat okta álbmot, danne go mis lea oktasaš historjá, kultuvra, giella ja eatnamat, ja ahte riikarájii eai galgga rihkkut min oktavuoda;

Julggaštii ovttaoaivilvuoda čuoovvovačča hárrái:

1. Sámiin álbmogin lea ON 1966 konvenšuvnna vuosttaš artihkkala mielde mii guoská iešmearridanvuoigatvuhtii riekti mearridit sin politihkalaš dili, ovdánahttit sin ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneami ja ráđđet sin iežaset luondduriggodagaid ja gávdnosiid, ja eai man ge dihte galgga vuoigatvuodát resurssaide mat leat dárbbaslaččat sin birgenláhkái váldot sis eret. Sámiid galgá guldalit ja sii galget beassat searvat mearrádušproseassaide áššiin mat váikkuhit sámiiide njuolga, ja stáhtat galget ovdalgihtii addit dieđu buot daid doaimbajuid birra mat gusket sámiiide ja maidda sámii galget leat miehtan.

2. Árbediehtu lea dehálaš oassi sami kultuvrras ja identitehtas. Sámiin lea riekti bisuhit, suddjet ja ovdánahttit iežaset kulturárbbi, árbedieđuid ja kultuvrralaš ovdanbuktimiid gullelaš duogášvuoigatvuodaiguin. Stáhtat galget ovttasráđiid sámiiiguin čadahit ávkkálaš doaimbajuid mat váikkuhit ahte dat vuoigatvuodát dohkkehuvvojit ja daid doaimmaheapmi suddjejuvvo. Árbevirolaš sami symbolaid ii galgga leat lobálaš geavahit sámiiid miédiheami haga, ja dat galget duššefal geavahuvvot dakkár ulbmiliidda maid sámii ieža dohkkehit.

3. Sámi leat ollu sohkabuolvvaid eallán luonddus ja viežžan das birgejumi ja sis lea erenoamáš gelbbolašvuohta luonddusudjaleamis ja geavaheamis. Sámiid árbediehtu mielddisbuktá iešalddis nana ceavzilis ovddideami. Sámiid erenoamáš oktavuoha lundui siskkilda sihke geatnegasvuoda ja ovddasvástádusa váldit dárbbaslaččat vuhtii birra ja resurssaid ja dasto gaskkustit árbedieđuid boahhtevaš sohkabuolvvaide.

4. Vuoigatvuohta seailudit, geavahit ja ovdánahttit iežas giela lea vuodđoolmmošvuoigatvuohta. Sámiin lea vuoigatvuohta geavahit ja gulahallat iežaset gielain. Sámit ieža sámedikkiid bokte galget hálddašit sámegiela. Stáhtat fertejit ollašuttit sin nationála ja riikkaidgaskasaš geatnegasvuođaid sámegiela ektui.

5. Sámi mánáin ja nuorain lea riekti hupmat ja oahppat iežaset giela, doaimmahit iežaset kultuvrra ja ovddidit iežaset identitehta. Stáhtat ja sámedikkiit fertejit ovttasráđiid ásahit čoahkkananbáikkiid mánáide ja nuoraide, nugo organisašuvnnaid ja neahttačoahkkananbáikkiid, maiddá rastá riikarájiid. Sámi mánáin ja nuorain lea riekti oažžut dievaslaš dearvvašvuođa- ja sosiálafálaldaga mas lea vuodđun sin iežaset giella ja kultuvra, ja mii vuhtiiváldá sin čearddalaš, kultuvrralaš, gielalaš ja osku duogáža doarjun- ja veahkkedoaimbajuid bokte. Sámedikkiit áigot ovttas stáhtaiguin čuovvolit Suoma, Norgga ja Ruota mánáidáittardeddiid oktasaš davviriikkalaš raportta hástalusaid. Stáhtat fertejit ollislaččat deavdit daid vuoigatvuođaid mat sámi mánáin ja nuorain leat nationála rievtti ja riikkaidgaskasaš rievttálaš dási mielde.

6. Sámedikkiin lea geatnegasvuohta doahttalit ahte ii oktage galgga vealahuvvot sohkabeliid, seksuálalaš soju dahje čearddalašvuođa dihte. Sámi nissoniin ja dievdduin galget leat seammalágan vejolašvuođat, vuoigatvuođat ja geatnegasvuođat buot servodatsurggiin. Nissoniin ja dievdduin galget leat seamma vejolašvuođat oassálastit mearrideaddji orgánain ja váikkuhit viidasit ovttasbarggu buot servodatsurggiin.

7. Stáhtat fertejit identifiseret ja dohkkehit sámiid eaiggáduššan ja- geavahanvuoigatvuođaid iežaset eatnamiidda. Sámi eatnamiid duohtadeapmi ii galgga dáhpáhuvvat ovdal go sámit geat gullet dan guvlui leat ovdalgihtii ožžon dieđu ja miehtan dasa. Sámit galget oažžut eatnamiid buhtadussan dahje eará buhtadusa go sin eatnamiid duohtadit. Buhtadus ferte siskkildit boahttevaš buolvvaid vuoigatvuođaid. Stáhtat galget addit ruovttoluotta eatnamiid maid leat geavahan go leat geargan daiguin. Stáhtat galget dohkkehit sámiid rievtti oažžut oasi ávkkástallanárvvus go vižžet minerálaid dahje riggodagaid eatnama vuolde, ja vuoigatvuođa eará resurssaide maid stáhtat oamastit dakkár guovlluin gos sámit orrot dahje geavahit. Sámi báikkálaš servodagaid ferte ráhkkanahhttit vai dat sáhttet dustet hástalusaid mat čuvvot sin guovlluid resursaávkašuvvamis.

8. Sámedikkiit konstaterejit ahte eai ovttage stáhtas gos sámit ássat leat ortnegat mat siskkildivčče sámedikkiid bargui bušeahttarámmaiguin ja ruhtademiiguin sámi ulbmiliid várás ja sámedikkiid iežaset vuoruhemiid duohtandahkama várás. Sámedikkiit čujuhit ahte iešmearridanvuoigatvuohta, iešvuoruhanvuoigatvuohta ja konsulterenvuoigatvuohta doaimbajuid hárrái main sáhtta leat njuolga mearkkašupmi sámiide eamiálbmogin, leat guovddáš álbmotriekteprinsihpat. Dáid prinsihpaid fertejit stáhtat dohkkehit ja doahttalit, maiddá bušeahttamearrideamis ja sámi ulbmiliid ruhtadeamis.

9. Sámedikkiit deattuhit ahte davviriikkalaš sámekonvenšuvnna lea stuorra mearkkašupmi sámi servodatovddideapmái, ja konstaterejit fuolastumiin ahte lea čuožžilan eahpesihkarvuohta šiehtadusa čuovvoleame ektui maid ministarat geain lea ovddasvástádus sámi áššiin ja sámedikkiid presideanttat sohpe, geahča beavdegirjji, beaiváduvvon skábmamánu 14. b. 2007. Sámedikkiit čujuhit seammás dan positiivvalaš bargui maid buot stáhtat dahke oažžut ON eamiálbmotjulggaštusa mearriduvvot. Sámedikkiit ávžžuhit

ministariid geain lea ovddasvástádus sámi áššiin ja sámedikkiid presideanttaid jođáneamos lági mielde joatkit davviriikkalaš konvenšuvnna proseassain dainna lágiin ahte čuovvolit 2007 skápmamánu šiehtadusa.

10. Sámedikkit ávžžuhit stáhtaid ovtta sámedikkiiguin álggahit davviriikkalaš sámi soahpamuša doaibmabiju stáhtaid gaskasaš ovtta bargočovdosiin, mii guoská buot sámiide. Sámedikkit ávžžuhit stáhtaid našuvnnalaš čovdosiidda ILO 169 – soahpamuša vuoiŋas ja ávžžuha Suoma ja Ruota ratifiseret dán soahpamuša. Suomas, Norggas ja Ruotas lea earenoamáš ovddasvástádus ahte sámegealla seailu ja ovddiduvvo ealli giellan maiddá olggobealde sámi guovlluid. Sámedikkit ávžžuhit guoskevaš stáhtaid, ahte sámi guvlui šaddá allaoahppanbiras vai sámi nuorain lea vejolašvuohta šaddat sámegealla áššedovdin.